

<https://helda.helsinki.fi>

Ylevästä sankaritarinasta kepeään komediaan : analyysi rauhantutkimuksen narratiiveista

Kuusisto, Riikka Maaria

2016

Kuusisto , R M 2016 , ' Ylevästä sankaritarinasta kepeään komediaan : analyysi
rauhantutkimuksen narratiiveista ' , Kosmopolis , Vuosikerta. 46 , Nro 4 , Sivut 6-21 .

<http://hdl.handle.net/10138/174168>

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Ylevästä sankaritarinasta kepeään komediaan: Analyysi rauhantutkimuksen narratiiveista

Riikka Kuusisto

Rauhantutkimuksen perinteinen tarina on juoneltaan romanttinen: urhea ja taitava rauhantutkija taistelee puhtain keinoin väkivallan monipäistä hirviötä vastaan saavuttaen lopulta täydellisen voiton, positiivisen rauhan. Tämä tarina – josta havainnollistavana esimerkkinä toimii Johan Galtungin tuotanto – on vetovoimainen ja antaa rauhantutkijoiden ponnisteluille selkeän suunnan ja merkityksen. Tieteellisen toiminnan viitoittajana se on kuitenkin ongelmallinen: paikoin mustavalkoinen ja liian suoraviivainen. Tässä artikkelissa pohditaan komedian potentiaalia rauhantutkimuksen selittävänä tarinana ja päädytään argumentoimaan sen puolesta. Romanttisen sankaritarinan lailla komedian juonikaava tarjoaa rauhantutkimukselle onnellisen lopun, mutta koominen reitti on innovatiivisempi, koominen eteneminen joustavampaa ja koominen sankari vapautettu täydellisyyden paineista. Rauhantutkimuksen haasteita on arvioitu koomisessa hengessä niin kriittisten teorioiden kuin poststrukturealistisen suuntauksen taholta. Tämä artikkeli kokoaa arvioita yhteen sekä hahmottelee koomisen rauhantutkimuksen itseymmärrystä ja asennetta suhteessa vastustajaan.

Avainsanat: komedia, rauhantutkimus, tarinankerronta, väkivalta

Johdanto

Rauhantutkimus monitieteisenä tieteenalana on perinteisesti kertonut itsestään enemmän tai vähemmän sankarillista tarinaa. Romanttiseen tai eeppiseen juonikaavaan viittaavat jo piirteet, joiden katsotaan tekevän rauhantutkimuksesta nimenomaan rauhantutkimusta ja erottavan sen naapuritieteenaloista, kuten kansainvälisen politiikan tutkimuksesta. Näitä ovat pyrkimys rauhan edistämiseen rauhanomaisin keinoin, kriittisyys ja emansipatorisuus. Tässä romanttisessa tarinassa (ks. esim. Galtung 1969; 1996) rauhantutkijat työskentelevät sitoutuneesti paremman huomisen puolesta maailmassa, joka on täynnä vastuksia. Rauhantutkijalla ei ole kotimaata; hän on maailmanyhteisön lääkäri, joka asettuu valtaapitävien intresseistä riippumatta väkivallan uhrien puolelle. Vihollinen – väkivalta – on monikasvoinen, juonikas ja julma: sen ilmenemismuodot ovat niin suoria, rakenteellisia, kuin kulttuurisiakin – ja usein tappavia. Rauhantutkimuksen työsarka on mittava. Silti jopa positiivisen rauhan – tasa-arvoisen yhteistyön – saavuttaminen on mahdollista. Ilman uskoa onnelliseen loppuun rauhantutkimus kadottaisi merkityksensä ja olemassaolonsa oikeutuksen.

Analysoin tässä artikkelissa yllä lyhyesti kuvailtua rauhantutkimuksen perinteistä tarinaa sekä sen mahdollisia vaihtoehtoja: muita tapoja hahmottaa rauhantutkimuksen luonnetta, roolia, keinoja ja tavoitteita. Perinteisen tarinan tarkastelussa keskityn Johan Galtungin tuotantoon. Sankaritarinan vaihtoehtoista pohdin ensisijaisesti komedian mahdollisuuksia – sivuten myös ironisen tai satiirisen tutkimuksen pyrkimyksiä. Rauhantutkimuksen piirissä yksimielisesti hylättyä tarinaa, murheellista tragediää, käsittelen kansainvälisen politiikan tutkimuksen alalla tehtyjen juonivalintojen kautta. Aloitan tarkasteluni kuitenkin lyhyellä

katsauksella juonikaavoihin ja narratiiveihin, erilaisiin tarinankerronnan muotoihin, joita kaoottisen sosiaalisen todellisuuden haltuunottoon yleisesti käytetään.

Tarinoilla selittäminen

Maailma näyttäytyy tarkkailijalleen usein sekavana ja ristiriitaisena: sen tapahtumia on vaikea jälkikäteen selittää, saati etukäteen ennustaa. Kilpailevia tulkintoja inhimillisten toimijoiden motiiveista ja tekojen merkityksestä on yleensä tarjolla runsain määrin. Yksittäisten tapahtumien ymmärtämisen apuna ovat kautta aikojen toimineet tarinat, jotka järjestävät kaoottista todellisuutta ja antavat sille merkitystä. Tarinat liittävät yhteen ihmisiä ja pyrkimyksiä, tekoja ja tavoitteita, syitä ja seurauksia; Kenneth Burken erottelua käyttäen ne tekevät ”pelkästä fyysisestä liikkeestä merkityksellistä toimintaa” (Burke 1966, 366)¹. Juonellisissa tarinoissa asioita tapahtuu tietyistä syistä, toimijoilla on usein selkeät roolit ja tekojen seurauksia voidaan analyytisesti eritellä. Tarinat osoittavat piirtämilleen tapahtumaketjuille yleensä myös alun ja lopun.

Tarinoiden selitysvoimaan on kiinnitetty huomiota monilla tieteenaloilla. Historioitsija ja Hayden White (1987, 24) väitti, että halumme antaa arkisille tapahtumille ideaalimaailman johdonmukaisuutta, yhtenäisyyttä ja lopullisuutta ajaa meidät käyttämään narratiiveja ympäröivän todellisuuden kuvaamiseen. Hänen mukaansa moraalisen merkityksen anto on mahdollista vain narratiivien kautta; jokaisesta tilanteesta voi kertoa monta erilaista tarinaa ja jokainen tarina antaa tapahtumille erilaisen merkityksen (mt., 14–21). Whitelle nimenomaan juoneen sijoittaminen on selittämistä ja ymmärtämisen tarkoittaa juonen tunnistamista. Tarinat tekevät peräkkäisistä tapahtumista toisiinsa liittyviä. Kirjallisuuden tutkija Northrop Frye (1973, 162–239) näki narratiivien liittyvän odotuksiin rakenteesta, tunnelmasta ja henkilöhahmoista. Narratiiveja esiintyy hänen mukaansa kaikessa proosassa aina kaunokirjallisuudesta mainontaan ja poliittisiin puheisiin.

Kansainvälisen politiikan tutkija Hayward Alker (1996, 267–302) tarkasteli merkittävien yhteiskunnallisten ja historiallisten tekstien toistuvia elementtejä. Hän väitti, että riippumatta mahdollisista pyrkimyksistämme objektiivisuuteen ja tieteellisyyteen, tarinamme operoivat aineksilla, jotka yleensä yhdistetään kansantaruihin ja legendoihin: niissä vilisevät kuninkaantytöt, lohikäärmeet ja sankarit, kidnappaukset, pelastusmissiot ja palkinnot. Myös Hidemi Suganami (2008) on perehtynyt totuusväittämien esittämiseen ja selittämiseen maailmanpolitiikan alalla: hänen mukaansa juuri narratiivit ovat kausaalisten ketjujen muotoilemisen väline.

Tarinoiden selitysvoiman ohella tutkimuksellista kiinnostusta ovat herättäneet myös erilaiset tarinoiden lajit tai juonikaavojen perustyytit. Aristoteles erotteli aikoinaan eepisen, traagisen ja koomisen kirjallisuuden; myöhemmissä typologioissa käytetään usein kolmea tai neljää perusjuonta. Käsitellessään vaihtoehtoisia asenteita historiaan White (1987, 65) hahmottelee kolme ratkaisua: komedia (idealismi, edistysusko), tragedia (kyynisyys, alistuminen ihmiskunnan rappeutumiseen) ja ironia (skeptisismi, oletus saman jatkumisesta). Erilaisina tarinoina hän mainitsee eepiset ja romanttiset tarinat, tragediat, komediat ja farssit (mt., 43–44). Alker (1996, 267–302) suuntaa erityishuomiota kolmenlaisiin tarinoihin: onnellisiin

1 Englanninkieliset termit: "physical motion" ja "purposeful/symbolic action".

satuihin, jotka nostavat yhteisön elämästä esille jaloja tehtäviä, ratkaisevia hetkiä ja keskeisiä henkilöitä; tragedioihin, jotka tuovat mukanaan yhtäältä väistämättömän epäonnistumisen tuskan ja toisaalta puhdistavan katharsiksen; ja komedioihin, jotka saavat meidät iloisiksi ja valavat uskoa elämään.

Myös Burke (1966; 1969a; 1969b) on kiinnostunut kolmesta juonesta: sankarillisesta taistelumyytistä, tragediasta ja komediasta. Taistelumyytti alkaa urhean sankarin hahmon huolellisesta rakentamisella, jatkuu pahan voimia edustavan vihollisen kohtaamisella ja päättyy täydellisen voiton juhlintaan. Traaginen sankari on Burken mukaan periaatteessa hyvää tarkoittava, mutta taipuvainen kiihkeyteen, vaaralliseen ehdottomuuteen ja äärimmäisyyksiin. Hänen kohtalonsa on ennalta määrätty: hän tietää itsekkin periksi antamattomuutensa vievän kohti tuhoa, mutta häntä ei voi auttaa, eikä hän peräänny. Burke esittää, että koomisten sankarien luonteessa on vikoja ja puutteita, joille voimme huoletta nauraa, ja että komedian juoneen kuuluu olennaisesti onnellinen loppu.

Frye (1973, 162–239) puolestaan jakaa narratiivit tai yleisjuonet neljään luokkaan: komediaan, romanssiin, tragediaan ja ironiaan/satiiriin. Romanttiset tarinat toteuttavat toiveemme jyrkkien vastakohtaisuuksien maailmassa: jalot sankarit pelastavat viattomia uhreja kamalien hirviöiden yrittäessä vetää maailman pohjattomaan pimeyteen. Tragediassa sankari taas on tyypillisesti syylistynyt luonnon tasapainon järkyttämiseen – tilanne, joka tulee ennemmin tai myöhemmin korjata. Fryen mukaan eri juonet ovat saman syklin vaiheita ja toisiaan seuraavia vuodenaikoja: ne menevät päällekkäin, sulautuvat toisiinsa ja palaavat takaisin.

Fryelle ironia parodioi romanttista tarinaa ja satiiri puolestaan on ironian jyrkin muoto. Ironia ja satiiri siis ovat ikään kuin romanttisen tarinan kommentaareja – siitä riippuvaisia ja vain sen kautta ymmärrettävissä. Ironia ja satiiri ovat talven tarinoita: niissä ei ole sankarillisia pyrkimyksiä lainkaan, vaan ne koostuvat yhteiskunnan ulkopuolelta tulevista hävyttömistä hyökkäyksistä vakiintuneita käytäntöjä vastaan. Komedia on Frylle kevään tarina: siinä uusi parempi järjestys korvaa suhteellisen sopuisasti jo aikansa eläneet tavat. Komedia takaa onnellisen lopun, muttei juuri mitään muuta: kaikenlaiset yllätykset matkan varrella ovat mahdollisia.

Niin Burke, Alker kuin Frye käsittelevät erillisten juonikaavojen ohella erilaisia yhdistelmäjuonia ja eri juonien rajapintoja. Parhaiten tämä näkyy kenties siinä, miten he analysoivat (läntisen kulttuurin piirissä) ylivertaista ”fuusiota”, Kristuksen tarinaa. Burke (1966) väittää, että Kristuksen tarina yhdistää suuren tragedian, äärimmäisen sankarillisen taistelun ja jumalallisen komedian: päähenkilö kärsii syyttömänä ja uhrataan julmasti, mutta nousee kuolleista ja kaikkien suureksi yllätykseksi ja riemuksi pelastaa arvottoman ihmiskunnan. Alkerin (1996, 140) mukaan ”Jeesuksen tarina, kuten kaikki suuret eepiset tarinat, on tragikoominen”. Frye (1973, 141–142) katsoo Kristuksen ajatuksen yhdistävän kaikki olemisen tavat yhteen hahmoon.

Vaikka juonikaavat eivät näyttäyty selkeärajaisina ja tiukan erillisinä – ja vaikka post-moderni tutkimus on kohdistanut kaikkiin metanarratiiveihin perustavanlaatuista kritiikkiä – väitän, että tarinoilla on yhä edelleen merkittävä rooli inhimillisissä maailman selittämisyhtymyksissä. Suuret, modernit tarinat vaikuttaisivat olevan vielä erinomaisen voimissaan

niin monissa poliittisissa käytännöissä kuin yhteiskuntatieteiden alalla. Esimerkiksi identiteettipolitiikka, territoriaaliset diskurssit ja tutkimukset valtiotoimijoiden edesottamuksista kansainvälisellä areenalla operoivat pitkälti perinteisillä, vetovoimaisilla abstraktioilla ja juonnilla. Olennaisempaa kuin suuntausten sijoittaminen tiukasti omiin luokkiinsa on kuitenkin pohtia juonikaavojen analyysin mahdollista antia eri tutkimusperinteiden ymmärtämiselle ja kehittämiselle. Riippumatta siitä, millaisen ontologisen statuksen tarinoille haluaa antaa – ikuisia ja määrääviä muotoja vai häilyviä heuristisia apuvälineitä – voi erilaisten juonien, rooligallerioiden ja tyyppillisten tunnelmien tarkastelu tuoda mielenkiintoisen lisän myös tieteellisten tarinoiden tarkasteluun. Tarinallisuuteen keskittyminen auttaa vertailemaan eri koulukuntien laajoja tavoitteita ja asenteita. Lisäksi tarinoiden jatkaminen loogiseen loppuun asti voi auttaa löytämään niiden rajat ja ongelmakohdat valitusta normatiivisesta näkökulmasta katsoen.

Traaginen kansainvälinen politiikka

Siinä missä rauhantutkimus on sitoutunut onnelliseen loppuun, sitä kenties lähimpänä operoiva tieteenala, kansainvälisen politiikan tutkimus², nojaa usein traagiseen selitysmalliin. Kansainvälisen politiikan tutkimus sopii rauhantutkimuksen vertailukohdaksi sekä historiallis-institutionaalisen läheisyytensä että sodan ja rauhan kysymyksiä koskevan tutkimusintressinsä perusteella. Paljolti samoja ongelmia puivia tieteenaloja luonnehtivat kuitenkin hyvin erilaiset tutkimuseetokset. Kansainvälisen politiikan tutkimuksen juonipohdinnat ovat rauhantutkimukselle erityisen tärkeitä: ne ovat yhtäältä osa samaa, monitieteistä projektia, ja toisaalta rauhan mahdollisuuden uskovon projektin vastakohta, synkkämielinen Toinen.

Lähtien klassisista ”esikansainvälisistä” selityksistä, kuten Thukydideen Melos-dialogista, tragedian läsnäolo valtiotoimijoiden areenalla on kansainvälisen politiikan tutkimuksen piirissä nähty voimakkaana. Nerokkaassa artikkelissaan Hayward Alker (1996, 23–63) osoittaa, kuinka Melos-dialogi on puhdasta, traagista draamaa. Siinä Thukydides huolellisesti avaa molempien osapuolien, ateenalaisten ja meloslaisten, argumentit ja käy loogisesti läpi Meloksen tuhoon johtaneet askeleet. Alker näyttää, kuinka Thukydides sekä systemaattisesti analysoi periaatteellisia vaihtoehtoja että opettaa yleisöään moraalisesti, traagisen katharsiksen avulla. Turvallisuusdilemma – koko tieteenalan keskiössä oleva ilmiö, ja myös peloponnesolaissotaan johtanut voima – on itsessään tulkittu tragediaksi: esimerkiksi Paul Roe (2000) korostaa syvää traagisuutta sellaisessa tilanteessa, jossa ajaututaan sotaan, vaikka kumpikaan osapuoli ei ensisijaisesti tahdo toisen tuhoa, vaan molemmat pyrkivät lähinnä takaamaan oman turvallisuutensa.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksen koulukunnista nimenomaan realistit ovat eksplisiittisesti tarttuneet tragedian tarjoamiin näkökulmiin ja tulkintoihin (esim. Kirshner 2010; Payne 2013; 2014; Suganami 2008). Realistien asennetta suhteessa ihmiskunnan radikaaliin kehitykseen ja valtiotoimijoiden yhteistyömahdollisuuksiin pidetään yleisesti ottaen pessi-

2 Tieteenalan niminä kansainvälisen politiikan, kansainvälisten suhteiden ja maailmanpolitiikan tutkimus viittaavat osittain samoihin tutkimusintresseihin ja -traditioihin, osittain erilaisiin painotuksiin ja valintoihin. Hyvän oppikirjaesityksen aiheesta tarjoavat Baylis ym. (2014, 2–3). Tässä artikkelissa käytän yksinkertaisuuden vuoksi Suomessa perinteisintä termiä kansainvälisen politiikan tutkimus viitaten ”koko alaan”.

mistisen varovaisena: vallan tavoittelu on ikuista, sen pidäkkeet aina epävarmoja. Jonathan Kirshner (2010) erottelee toisistaan klassiset realistit, kuten Hans Morgenthau, ja hyökkäykselliset realistit, kuten John Mearsheimerin. Hän pitää hyökkäyksellisiä realisteja taipuvaisina tuottamaan yksinkertaistavia ja deterministisiä analyyseja ja suosituksia ja klassisia realisteja taas avoimempina huomioimaan poliittisten valintojen ratkaisevan merkityksen.

Myös Robbie Shilliam (2007) ja Nicolas Rengger (2005) kiinnittävät huomiota Morgenthauin tragedian tajuun. Shilliam osoittaa, kuinka Morgenthauille nimenomaan traaginen virhe, hybris, ajaa ihmiset tavoittelemaan mahdottomia ja hakemaan kansallisille projekteilleen universaalia hyväksyntää potentiaalisesti tuhoisin seurauksin. Rengger korostaa, että Morgenthauille ihminen on kyvytön ”voittamaan” tragediaa: traagisia tilanteita, joissa toiminta tuhoaa juuri niitä periaatteita, joita toiminnalla yritettiin puolustaa, ei voi estää tai kiertää, vaan ne on kohdattava rehellisesti, ilman katteetonta optimismia.

Mervyn Frost (2003) pitää traagisten kamppailujen ymmärtämistä paremman kansainvälisen politiikan edellytyksenä. Frostin mukaan tarkastelemalla analyttisesti traagisia tilanteita – joissa eettinen toiminta aiheuttaa tuskaa ja kärsimystä, joissa kompromissi periaatteiden välillä on mahdoton, joissa toimintamme sivuvaikutukset estävät keskeisten tavoitteiden saavuttamisen – voimme yrittää muuttaa niitä sosiaalisia käytäntöjämme, jotka toistuvasti tuottavat traagisia tuloksia. Myös Richard Ned Lebow (2005) pitää tragediaa merkittävänä kansainvälisen politiikan selittäjänä ja väittää niin Thukydideen kuin Morgenthauinkin kyenneen yhdistämään voimakkaaseen tragedian tajuunsa hyvin varovaisen uskon tulevaisuuteen. Lebowkin uskoo varovasti kehitykseen – juuri traagisten syiden ja seurausten ymmärtämisen kautta, sillä hänen mielestään tulevaisuuden ei tarvitse olla menneisyyden tai nykypäivän kaltainen.

James Mayall (2003) ja Nicolas Rengger (2005) ovat tragedian suhteen vähemmän luotavaisia. Mayall varoittaa liiallisen toiveikkuuden vaaroista: traagisia lopputuloksia on vaikea välttää, vaikka tragedian logiikkaa kuinka ymmärtäisi. Rengger taas – melko yllättävästi – torjuu tragedian selitysmallin hyödyllisyyden kansainvälisessä politiikassa nimenomaan siksi, että se saattaa herättää turhaa toivoa. Rengger tarttuu mieluummin täydelliseen epäilyyn, skeptisismiin, kuin katteettomia lupauksia ylläpitävään tragedian tajuun. Renggerille vastakkaista kantaa keskustelussa edustaa Chris Brown (2007). Brown kehottaa hyväksymään traagisten valintojen välttämättömyyden vaikeissa kansainvälisissä kysymyksissä, kuten humanitaaristen interventioiden tai vapaakaupan hyötyjen ja haittojen punnitsemisen kohdalla. Brownin mukaan tietoisuus tragediasta voi johdattaa meitä ymmärtämään rajamme ja aiheellisesti epäilemään sellaisia selittäviä tarinoita, joihin ei kuulu vaikeita valintoja lainkaan.

Romanttinen rauhantutkimus

Vaikka rauhantutkimus on lähtökohtaisesti erittäin tietoinen traagisten kauhujen mahdollisuudesta, se ei rakenna selityksiään toinen toistaan traagisempien valintojen välttämättömyyden kautta. Sen sijaan se näkee niin tieteen roolin, kuin inhimilliset pyrkimykset ylipäänsä, optimistisen luottavaisesti, jopa sankarillisesti. Rauhantutkimuksen perinteinen tarina usko ihmiseen, kehitykseen ja parempaan huomiseen. Väkivallan kitkemiseksi on tehtävä paljon

työtä³, mutta työn hedelmät korvaavat vaivan. Romanttisessa perusvireessään rauhantutkimus sijoittuu samaan joukkoon esimerkiksi kansainvälisen politiikan tutkimuksen liberalismin, marxismin ja anarkismin kanssa, muiden ”transkendenttien” suuntausten pariin (ks. Booth & Wheeler 2008, 173–227).

Rauhantutkimuksen romanttisista tarinankertojista yksi on ylitse muiden⁴: Johan Galtung. Galtungin tuotannon laajuus – niin määrässä kuin eri aihealueiden käsittelyssä – ja hänen asemansa yhtenä rauhantutkimuksen tieteenalan perustajista ja merkittävimmistä kehittäjistä puoltavat hänen ajatustensa tarkastelua rauhantutkimuksen perustavana – ja perinteisenä – tarinana.

Galtungille rauha on sekä päämäärä että keino (ks. esim. Galtung 1996, 9). Galtungin mukaan (1975/1968, 29–46; 1975/1969, 109–134; 1988/1985, 213–236) tutkimuksen päämääränä rauhan edistäminen on laajentunut negatiivisen rauhan tavoittelusta tarkoittamaan yhä laajemmin määritellyn positiivisen rauhan eteen ponnistelua. Alussa rauhantutkimus näki tavoitteekseen ”pelkän” väkivallan poistamisen; sitten väkivallan poistamisen niin, että konfliktin osapuolet ovat jatkossa kanssakäymisissä keskenään; ja lopulta kanssakäymisellekin asetettiin ehtoja: sen tuli olla vapaaehtoista, tasa-arvoista ja molempien tarpeita tyydyttävää yhteistyötä. Jo 1980-luvun puolivälissä ideaalinen, positiivinen rauha tarkoitti Galtungille (1988/1985, 213–236) ihmisten mahdollisuuksia toteuttaa itseään, valtioiden omaehtoista integraatiota ja konfliktien väkivallaton ja luovaa ratkaisua. Vaikka tavoite oli kunnianhimoinen jo pelkän suoran väkivallan maailmasta hävittämisen suhteen, Galtung (1975/1969, 140–149) ei nähnyt syytä uskoa, että sen saavuttaminen olisi mahdotonta: systemaattisesti työskennellen rauhanomainen maailma voi tulla todeksi siinä missä väkivaltainenkin. Väkivallan yleisyys ei Galtungille ole luonnonlaki tai ihmiskunnan kohtalo. Näennäiset muuttumattomuudet ja menneisyydestä löytyvät säännönmukaisuudet on tehty rauhantutkimuksen avulla ylitettäviksi.

Väkivallattomuus on Galtungille (1975, 263–279; 1977, 230–246) paitsi rauhantutkimuksen tavoite myös ehdoton toimintatapa: rauhaan tulee pyrkiä rauhanomaisin tutkimusmenetelmin. Galtung kritisoi sosiaalitieteiden perinteisiä menetelmiä, jotka tutkijan tavoitteiden edistämisen ohella usein riistävät tutkimuskohdetta ja vähättelevät tutkittavien oikeuksia ja intressejä. Hän kehottaa rauhantutkijoita tekemään työtään yhdessä niiden kanssa, joita tutkimus koskettaa, aina suunnitteluvaiheesta tutkimustulosten hyödyntämiseen asti. Rauhantutkija harjoittaa väkivallatonta tiedettä: hänen ja hänen tutkimiensä ihmisten vuorovaikutus perustuu vapaaehtoisuuteen, molemminpuoliseen luottamukseen ja tasa-arvoiseen keskusteluun. Rauhantutkija panee itsensä likoon, eikä vetäydy asiantuntijaroolin taakse; hän jakaa avoimesti kaiken tiedon, mikä voi auttaa väkivallan vähentämisessä; hän ei alistu vallanpitäjien intressien palvelijaksi tai status quon pönkittäjäksi, vaan hän on poikkeuksetta väkivallan uhrien ja rauhan puolella (ks. myös Galtung 1975/1971, 76–108; 1975/1971, 244–262).

Galtung (1975/1968, 150–166; 1975/1967, 188–223; 1975/1971, 244–262; 1975/1969, 280–290) määrittelee rauhantutkimuksen paitsi rauhaan sitoutuneeksi, myös kansainväli-

3 Maanviljely- tai puutarhanhoitometaforasta rauhantyön yhteydessä, ks. Boulding (1981, xii) tai Kuusisto (2009a).

4 Kyllä, aion tässä antautua sankaritarinan vietäväksi.

seksi ja monitieteiseksi alaksi. Galtungin mukaan kansainvälisyys ja monitieteisyys luodaan aluksi eritaustaisia asiantuntijoita yhteen tuomalla ja nivomalla heidän kontribuutionsa samaan rauhantutkimuksen projektiin. Lopulta nämä piirteet muuttuvat uuden rauhantyön ammattilaisen, rauhan erikoisasiantuntijan ominaisuuksiksi. Galtungin visioissa itsenäiset, mutta yliopistojen kanssa tiivistä yhteistyötä tekevät rauhantutkimusinstituutit kokoavat ensin suojiinsa eri alojen (kansainvälisen politiikan tutkimus, sosiologia, taloustiede, psykologia, historia) eksperttejä eri puolilta maailmaa ja harjoittavat keskenään aktiivista ajatusten ja kokemusten vaihtoa. Vähitellen nämä tutkimuslaitokset kykenevät kouluttamaan laaja-alaisia rauhan asiantuntijoita, joista jokaisella on yleispätevyyden lisäksi muutama vahva erikoistumisalansa ja jotka eivät enää identifioitu tiettyyn kulttuuriseen tai valtiolliseen kontekstiin. He ovat aidosti ”rauhantutkijoita ilman kotimaata”.

Jo rauhantutkimuksen varhaisvuosina Galtung (1975/1970, 291–316) hahmotteli ehdotuksen maailman rauhanakatemiaksi, alan kaikkein korkeimmaksi opinahjoksi. Tämä paikasta toiseen siirtyvä, riippumaton akatemia kouluttaisi eri alojen tohtoreista – tai merkittävää kenttäkokemusta omaavista henkilöistä – kahden vuoden ohjelmalla tieteellisesti huippupäteviä rauhantyöntekijöitä tai rauhantyöläisiä. Näiden rauhantyöntekijöiden erikoistumisaloiksi hän listasi kansainväliset organisaatiot, konfliktinratkaisun, kehityskysymykset, rauhanturvaamisen, aserajoitus- ja aseidenriisuntakysymykset sekä väkivallattoman toiminnan. Ja melkein heti perään (Galtung 1975/1974, 367–379) hän muistutti jälleen asiantuntijuuden perimmäisestä väkivaltaisuudesta: rauhantutkimus ei saisi luoda uutta ”paremmin tietävien” ryhmää, joka voisi sortaa muita, vaan tietoa pitäisi aktiivisesti jakaa ja tehdä relevantiksi kaikille ihmisille.

Galtungin lääketiedemetafora (ks. esim. 1975/1965, 167–187; 1975/1970, 291–316; 1996, 10–39) tuottaa rauhantutkijalle useita, tyypillisesti kolmiosaisia, vaatimuksia. Rauhan, samoin kuin terveyden, edistäminen edellyttää tutkimusta, opetusta ja konkreettista toimintaa. Tutkimusprosessi koostuu diagnoosista (tilanteen analyysi), prognoosista (ennuste aiemman teorian perusteella) ja terapiasta (ohjeet tilanteen korjaamiseksi). Kumminkin tiede nojaavat niin dataan, teorioihin, kuin arvoihin. Tutkimusprojektit voivat olla empiirisiä, kriittisiä tai konstruktivistisia. Toisin sanoen ne voivat työstää havaintoja teorioiksi, pyrkiä muuttamaan todellisuutta hyväksi havaittuja arvoja vastaavaksi tai työskennellä parempia tulvaisuuksia tuottavien teorioiden muotoilemiseksi.

Sekä rauhantutkimus että lääketiede ovat soveltavia tieteitä. Ne eivät väsy tavoittelemaan ideaalitilaa – rauhaa ja terveyttä – vain siksi, että väkivallan ja sairauden muodot ovat moninaisia ja vaativat erilaisia lääkkeitä. Rauhantutkijan ja lääkärin tulee lähtökohtaisesti kyetä hahmottamaan paras saavutettavissa oleva olotila ja antamaan ohjeet tilanteen muuttamiseksi kohti tätä olotilaa. Galtung puhuu yhtäältä erikoistumisesta ja toisaalta yhteistyöstä. Vaikka hän ei siis varsinaisesti rakenna projektia yksittäisten superihmisten varaan, luovat hänen asettamansa tavoitteet ”rauhantutkijayksilölle” melkoiset paineet. Kun laaja-alaisuuden, kokonaisvaltaisuuden, sitoutuneisuuden, riippumattomuuden ja erikoisasiantuntijuuden vaatimukseen vielä lisätään kuvaus rauhantutkijan vastustajasta, väkivallan hirviöstä, käy selväksi, että Galtungin tarinassa onnellisen lopun voi taata vain todellinen sankari.

Galtungin tuotannossa rauhan ja väkivallan käsitteet kehittyvät toisiinsa kietoutuneina, rinta rinnan. Samalla, kun tavoiteltu rauha laajeni negatiivisesta positiiviseksi, suoran väki-

vallan poistamisen velvoitteeseen liitettiin rakenteellisen ja kulttuurisen väkivallan tunnistaminen ja vastustaminen (Galtung 1975/1969, 109–134; 1975/1971, 244–262; 1980/1976, 401–436; 1988/1981, 264–280). Suora väkivalta, kuten erilaiset sodat, veriset kansannousut, murhat ja pahoinpitelyt, on monimuotoista ja sitkeää. Tällainen väkivalta on kuitenkin tunnistettavissa ja sille löytyy periaatteessa myös tekijä, taho, joka välittömästi aiheuttaa vamman tai kuoleman. Rakenteellinen väkivalta sen sijaan näkyy lapsikuolleisuutena, lyhyinä eliniän odotteina, köyhyytenä, sairauksina, syrjäytymisenä ja apatiana – kaikkena sellaisena, mikä vaikuttaa ihmisiin heidän potentiaalisia henkisiä tai fyysisiä mahdollisuuksiaan pienentävästi. Tätä väkivaltaa uusinnetaan rakenteiden kautta; se tuhoaa vielä enemmän kuin suora väkivalta. Silti siihen on vaikeampi osoittaa yksittäisiä syyllisiä, jotka tahtovat pahaa. Rakenteellista väkivaltaa voi kuitenkin vähentää suunnittelemalla parempia rakenteita, vaikkapa maailman-kaupan tai globaalin päätöksenteon uudistamiseksi.

Kulttuurinen väkivalta (ks. myös Galtung 1996, 196–264) on vielä rakenteellistakin väkivaltaa pakenevampi ilmiö. Se välittyy uskonnoissa, ideologioissa, kielissä, tieteessä ja taiteessa – kaikissa niissä uskomuksissa ja käytännöissä, jotka tekevät suorasta tai rakenteellisesta väkivallasta tietyissä tilanteissa ja tietyn sivilisaation piirissä periaatteessa sallittua. Kun väkivalta on sivilisaation kosmologiassa, sen kollektiivisessa alitajunnassa, sitä on äärimmäisen vaikea muuttaa tai poistaa. Esimerkiksi läntistä aika- tai tiedekäsitystä ei niin vain ”paranneta” – varsinkin, kun kaikissa muissakin aika- ja tiedekäsityksissä on rauhan kannalta omat mustat pisteensä. Yhtään väkivallasta täysin tervettä kosmologiaa ei löydy.

Rauhantutkimuksen perinteinen tarina Galtungin kertomana siis asettaa rauhantutkijat maailman kentille väkivaltaa vastustamaan. Rauhantutkija on parhaimmillaan huippupätevä ja rohkea, systemaattinen ja innovatiivinen, oikeudenmukainen ja refleksiivinen. Laajimmassa muodossaan väkivalta näyttäytyy tässä tarinassa seitsenpäisenä merikäärmeenä: monikasvoisena, ovelana, vahvana, julmana. Väkivallan voittaminen on kuitenkin mahdollista: tarinalle voidaan saada onnellinen loppu, ja kaiken lisäksi tämä voidaan tehdä rauhanomaisin keinoin. Rauhantutkimuksen projekti vaikuttaa näin yhdessä alan perustavista kertomuksista lähes Herakleen urotöiltä: vähintään romanttiselta ”suurten vaikeuksien kautta voittoon” sankaritarinalta, kenties jopa eepiseltä, yliluonnollisia piirteitä saavalta kertomukselta.

Ihmiskunnan paremman tulevaisuuden perspektiivistä romanttinen sankaritarina on toki parempi kuin tragedia: tragedia päättyy kärsimyksen kautta sankarin tuhoon, kun taas romanttisissa tarinoissa on aina onnellinen loppu. Kun Galtungin tarinasta vielä puuttuu romanttisia ja eepisiä sankaritarinoita yleisesti luonnehtiva piirre – sankarin kunnostautuminen verisessä taistelussa, hyvän ja pahan voimien apokalyptinen yhteenotto – sen voisi ajatella sopivan rauhantutkimukseen täydellisesti.

Tarinassa on kuitenkin tieteellisten pyrkimysten kannalta ongelmallisia piirteitä: se perustuu dikotomioille, jotka saattavat vaikeuttaa kriittistä itsetutkiskelua ja uusia avauksia. Vaikka Galtung (1975/1968, 150–166; 1977/1974, 13–40) eksplisiittisesti kehottaa rauhantutkijoita esimerkiksi jatkuvasti pohtimaan metodologisia valintojaan, kokeilemaan erilaisia lähestymistapoja ja ymmärtämään kaikkien ratkaisujen poliittisen luonteen, voi maailman pelastamiseen velvoitetun sankarin viitta olla ahdistava kantaa ja tuttu ura vaikuttaa turvalisimmalta reitiltä läpi kauhujen viidakon. Eepiseen sankariin kohdistuu valtavia onnistu-

misen paineita, ja hänen kuuluu osoittaa järkkymätöntä näkemystä tavoitellun päämäärän yliveritaisuudesta. Ryhdikäs ja peloton sankari ei luovuta ennen täydellistä loppua. Hänen suuntansa on selvä, hänen askeleensa eivät horju, ja hän selvittää ennen pitkää kaikki esteet. Ja koska jalon sankarin vastustaja on läpeensä paha, ei hänen kanssaan neuvottelu, tai keskustelu ylipäänsä, tule kyseeseen. Rauhantutkimuksen perinteinen tarina hahmottelee väkivallattoman taistelun, mutta taistelun hyvän ja pahan voimien välillä yhtä kaikki.

Kepeämpää juonikaavaa etsimässä

Jos ylevän sankarin ja hirviömäisen vastustajan välinen taistelu tuntuu liian mustavalkoiselta tavalta kertoa rauhantutkimuksen tarinaa, mistä löytyisi parempi vaihtoehto? Jos olemassaoloa oikeuttava ja toimintaa merkityksellistävä tarina on jokaisen (tieteenalan) elinehto, millainen tarina voisi antaa rauhantutkimukselle roolin ja suuntaa kahlitsematta projektia jäykkään muottiin ja vanhoihin uriin? Mistä löytyisi tapa kehystää joustava ja kepeä asenne, johon kuitenkin yhdistyisi tarkoitus ja tehtävä maailmassa? Klassisista juonikaavoista ehdolle asettuu ensisijaisesti komedia. Myös ironia ja satiiri vapauttavat päähenkilön jylhän juhlavasta ja suoraviivaisesta tehtävästä, mutta juonikaavoina ne eivät tarjoa hänen ponnisteluilleen juurikaan suuntaa tai merkitystä.

Komedian, ironian ja satiirin potentiaalia selittävinä tarinoina sodan ja rauhan kysymysten kontekstissa on tarkasteltu aiemminkin. Jennifer Milliken ja David Sylvan (1996) tulkit-sivat Yhdysvaltain Indokiinan politiikkaa satiirisen analyysin kautta; Erik Ringmar (2006) löysi komediaa ja satiiria Irakin sotaa selittävistä tarinoista; Riikka Kuusisto (2009b) suosittel-i komediaa konfliktinratkaisumalliksi läntisille suurvaltajohtajille; ja Robert A. Payne (2013) luki terrorismin vastaista sotaa nimenomaan komediana. Näistä komedioista ja satiireista puuttuvat kaikkea puhdasta ja kaunista edustavat sankarit, kaikkea kamalaa ja ilkeää edusta-vat viholliset, elämää suuremmat missiot, järkkymättömän johdonmukainen eteneminen ja turvallisen lopulliset ratkaisut. Koomiset sankarit sähläävät toki innoissaan kohti jonkinlaista maalia, mutta eksyvät usein ja kompastelevat paljon. Ironiseen tai satiiriseen sävyyn kerrotuis-ta tarinoista puuttuvat sankarit yleensä kokonaan, eikä maalistakaan välttämättä ole tietoa.

Klassinen shakespearelainen komedia, kuten *Kesäyön unelma* tai *Loppiaisaatto*, pyörii toisiaan väärin ymmärtävien ja huijaamaan pyrkivien henkilöhahmojen ympärillä. Koo-miset sankarit tekevät hölmöjä virheitä ja laativat mutkikkaita suunnitelmia päämääriensä saavuttamiseksi. He pukeutuvat valepukuihin, törmäävät noloihin tilanteisiin, sekoittelevat taikajuomia ja yrittävät tulkita salakielellä kirjoitettuja viestejä. He ajautuvat erikoisiin yh-teenottoihin, ja heidän matkaansa tulee monenlaisia mutkia. Lopulta – kokeiltuaan mitä mielikuvituksellisempia strategioita ja keinoja – koominen sankari kuitenkin onnistuu, ja on-nellisen lopputuloksen kunniaksi järjestetään juhla, usein häät. Tähän juhlaan pääsevät tyy-pillisesti mukaan kaikki, myös ärsyttävät vastustajat. Koomiset sankarit ovat erehtyväisiä ja ilkkurisia, neuvokkaita ja hyväntahtoisia – kirjavia, pikemminkin kuin mustavalkoisia.

Kuten jo Fryen näkemysten aiemmasta lyhyestä esittelystä kävi ilmi, ironiaa ja satiiria pidetään yleensä komediaa julkempina kuvailun, selittämisen ja kritiikin muotoina. Ironia ilmenee ensivaikutelman ja syvällisemmän merkityksen ristiriitana, toimijan ja yleisön

eritasoisena ymmärryksenä, tai puheena, jossa sanotaan yhtä ja tarkoitetaan toista. Tämä ironinen vastakkaisuus voi olla huvittavaa, mutta usein se ei naurata lainkaan – kuten Romeon tappaessa itsensä luullessaan Julian kuolleen, tai Oidipuksen tietämättään surmatessa isänsä.

Siinä, missä ironinen virhe tai kommunikaatiokatkos voi vahingossa aiheuttaa tuskaa ja epätoivoa, satiiri yleensä pilkkaa ja häpäisee selkeän tarkoituksellisesti. Kevyemmissä versioissa, kuten Alexander Popen *The Rape of the Lock* –runossa, sovinnaisia tapoja pilkataan vielä suhteellisen lempeästi, mutta Jonathan Swiftin *A Modest Proposal* repii ja raastaa, paljastaa ymmärrystä tai sääliä osoittamatta ihmisten kaksinaamaisuuden ja vallan absurdit käytännöt. Satiiri on kyynistä ja kumouksellista: se näyttää yhteiskuntamme normit väkivaltaisina ja järjettöminä. Muodoltaan satiiri on usein keskeneräistä ja sirpaleista: sitä kertoo mielipuoli sivullinen, ei urhea tai kekseliäs sankari.

Vaikka kepeän, positiivisen ja rakentavan komedian ja toisaalta kyynisen, repivän ja tuhoavan ironian tai satiirin välille voidaan periaatteessa vetää ero, ei eron vetäminen aina ole helppoa tai tarpeellistakaan. François Rabelais'n teoksia käsittelevässä erinomaisessa tutkimuksessaan Mikhail Bakhtin näyttää, miten Rabelais'n "karnevaalikuvasto", riemukkaan groteski tyyli, nousee kansanhuumorin rikkaasta, ikiaikaisesta perinteestä (Bakhtin 1968). Bakhtin väittää, että Rabelais'n aikalaiset kokivat sekä tuttua että filosofisena sen, mitä nykylukijat pitävät pelkkinä karkeina ilmauksina, outoina tehokeinoina ja suorana parodiana. Bakhtin erottaa Rabelais'n symbolisen ja ambivalentin hilpeyden negatiivisesta, henkilöön suunnatusta kritiikistä – vaikka Rabelais'n pyörytys on radikaalia ja pilkkaa avointa.

Bakhtin (mt., erityisesti 7. luku) esittelee Gargantuan ja Pantagruelin kirjallisina mestari-teoksina, joissa Rabelais päästää ääneen kansan nauraa hohottavan kuoron – sellaisen kansan, joka on tottunut yhdistämään kuoleman syntymiseen ja vanhan tuhoamisen uuden luomiseen. Bakhtinin mukaan Rabelais käy kaiken vakavan kimppuun rankalla huumorilla: hänen häpäisevät kuvauksensa ja alatyyliset ilmauksensa ovat progressiivisen, pelosta ja sorrosta vapauttamaan pyrkivän kritiikin olennainen osa. Rabelais'n teokset siis liikkuvat edestakaisin hilpeä komedia–julma satiiri –asteikolla, mutta niissä nauretaan kuitenkin lopulta enemmän yhdessä elämän hulluudelle, kuin pilkataan itsestä erotettua toista ihmistä.

Rauhantutkimuksen tarinana komedia vaikuttaisi toimivammalta kuin ironinen tai satiirinen kerronta: se purkaisi sankaruuden ja vihollisuuden, mutta säilyttäisi näkemyksen onnellisen lopun mahdollisuudesta ja inhimillisen toiminnan merkityksellisyydestä. Ironia osoittaa ristiriitoja ja epäjohdonmukaisuuksia ennemmin kuin kertoo, mikä olisi parempi menettelytapa tai ratkaisu. Satiirinen nauru voi turhan helposti johtaa väkivaltaan, niin kuin käy ilmi vaikkapa reaktioista *Jylland Posten*in pilakuviin tai *Charlie Hebdon* journalismiin. Kuten ironia, myös satiiri jättää muotoilematta tavoitetilan; satiirikko lähtökohtaisesti halveksii ja pilkkaa ajatusta (kauniisti) päätyvistä tarinoista. Sekä ironia että satiiri siis ovat periaatteessa toisen kertomuksen kommentaareja, eivät itsenäisiä selityksiä. Komedia sen sijaan toimii omillaan. Sen henkilöhahmot eivät ole ymmärrettävissä yksinomaan traagisten tai romanttisten sankareiden kritiikin kautta; komedian juonenkäännteet ovat omaehtoisia, eivät suoria peilikuvia toisista, ylevämmistä tarinoista.

Kriittisten ja poststrukturalististen näkökulmien haaste

Rauhantutkimuksen perinteistä, romanttista tarinaa on kritisoitu vuosien varrella monelta suunnalta (ks. esim. Rogers & Ramsbotham 1999). Alkuaikojen ”realistinen” kritiikki piti maailmanrauhan mahdollisuuksiin uskovaa projektia katteettoman ”idealistsena”: optimisessa hurmassa liittelevä sankari haluttiin palauttaa maan pinnalle, vääjäämättä traagisten valintojen eteen. Kepeämmässä – koomisessa tai ironisessa – hengessä rauhantutkimuksen uutta agenda ja identiteettiä on haettu kriittisten teorioiden ja poststrukturalistisen kritiikin avulla. Kriittiset teorit pyrkivät lähtökohtaisesti uudistuksiin, joissa ei menetettäisi käsitteellistä selkeyttä ja emansipatorista suuntaa. Poststrukturalistinen kritiikki taas kyseenalaistaa suunnan ylipäänsä ja suunnan ohella monet alan perustavanlaatuiset käsitteelliset dikotomiat, kuten sodan ja rauhan laadullisen eron tai erillisyyden.

Kriittisen rauhantutkimuksen tarinaa ovat hahmotelleet muun muassa Heikki Patomäki (1998) sekä Matti Jutila, Samu Pehkonen ja Tarja Väyrynen (2008). Patomäki yhtäältä noteeraa kylmän sodan rauhantutkimukselle aiheuttamat sopeutumisvaikeudet ja toisaalta toteaa, että muutos oli haastava myös muille tutkimussuuntauksille ja yhteiskuntatieteille. Hän ilmoittaa, että ”Galtungin kaltaisiin guruihin” on jo ehditty kyllästyä (Patomäki 1998, 9–10), mutta arvostaa kuitenkin Galtungin varhaisia kriittisiä ideoita ja metodologiaa. Patomäki (ma., 11–13) asettaa rauhantutkimuksen tavoitteeksi emansipatorisen sosiaalisen ontologian artikuloimisen. Hänen mukaansa rauhantutkimuksen tehtävänä on näyttää, miten politiikan muuttuminen väkivallaksi voidaan estää ja miten väkivallan alueelta päästään takaisin politiikan alueelle. Tärkeitä uusia tutkimusongelmia hän hakee muun muassa sosio-ekonomisten ristiriitojen ja identiteettipoliittisten konfliktien piiristä, metodologisia esikuvia kriittisten yhteiskuntatieteiden taholta (ma., 16).

Kymmenen vuotta myöhemmin Jutila, Pehkonen ja Väyrynen (Jutila ym. 2008) tekevät rauhantutkimuksen tilasta samantapaisen diagnoosin kuin Patomäki. Patomäki kirjoitti kuihtuvasta oksasta ja puusta tai metsän vuosituhantisesta kehityksestä (Patomäki 1998, 10). Hän päätyi siihen, että rauhantutkimusta tarvitaan kaikista huolestuttavista merkeistä huolimatta, sillä se voi edistää rauhanomaista, demokraattista politiikkaa. Jutila ym. (2008, 623–624) taas toteavat ykskantaan, että rauhantutkimuksen pulssi ei enää tunnu, se on menettänyt elinvoimansa. Tästä järkyttävästä tilanteesta huolimatta kuitenkin myös he pitävät potilasta elvyttämisen arvoisena ja rakentavat elvyttämispyrkimykset turvallisuustutkimuksen piirissä kehitettyjen kriittisten agendojen ja menetelmien perustalle. He peräänkuuluttavat kriittistä reflektiota, dialogia ja luovuutta sekä eksplisiittisesti kritisoivat (maskuliinisen) sankarillista asennetta. Rauhanomaisen muutoksen edistäminen on myös Jutilan, Pehkonen ja Väyrysen mukaan (ma., 636–637) kriittisen rauhantutkimuksen tavoite. He kuitenkin puhuvat emansipaatiosta hillitysti ja ovat haluttomia yleistämään tutkimuksen mahdollisesti jakamia tuomioita – he viittaavat esimerkiksi sotakokemusten moninaisuuden huomioimisen tarpeeseen.

Pisimmälle sodan ja rauhan dikotomian hämärtämisessä menevät yleisesti ottaen poststrukturalistisiksi luokitellut tutkijat, monet heistä feministejä. Jo Jean Bethke Elshtain (1987) puhui sodasta potentiaalisesti vapauttavana ja tuottavana voimana: sota voi antaa yksi-

lön elämälle merkitystä ja synnyttää kansakuntia.⁵ Christine Sylvester (1995) väittää, etteivät sota ja rauha ole toistensa vastakohtia tai sulje toisiaan pois, vaan pikemminkin edellyttävät toisiaan ja toimivat yhdessä. Myös Tarja Väyrynen (2004) kyseenalaistaa sodan ja rauhan binaariset kategoriat, rauhanrakentamisen yhteydessä käytetyt biologiset, väkivaltaa legitimoivat metaforat ja voimakkaat asiantuntijadiskurssit. Hänen mukaansa selkeät rajanvedot ovat lähtökohtaisen epäilyttäviä epäselvässä maailmassa – ja mikä erityisen merkille pantavaa, ne hankaloittavat, pikemminkin kuin edistävät, monia hyvää tarkoittavia (rauhan)projekteja. Elina Penttinen (2013) puhuu ”ilon metodologian” puolesta ja tutkii tapauksia, joissa sota on voimaannuttanut yksilöitä, lähentänyt ihmisiä toisiinsa ja luonut tilaa hoivalle ja rakkaudelle – kaikkien sodan kauheuksien keskellä.

Rauhantutkimusta pitkään ohjannut rauhan suuri, romanttinen narratiivi on muuttunut jopa monille alaan identifioituville tutkijoille jossain määrin vieraannuttavaksi tekijäksi. Horjumaton varmuus suunnasta ja lopullisen päämäärän alati mielessä pitäminen tuntuvat arjen tutkimuskäytännöissä epäolennaisilta, tiukasti ennalta määritellyt tutkimuskohteet ahdistavilta. Nuoret rauhantutkijat (ks. Curticepean ym. 2007) saattavat hahmottaa alan projekteja yhden suuren kertomuksen sijaan monina päällekkäisinä ja keskeneräisinä kertomuksina. Heille matkalla olo voi olla tärkeämpää kuin matkan päämäärä: tästä näkökulmasta rauhan tutkimuksellinen eetos voi tarkoittaa esimerkiksi pyrkimystä avoimuuteen, ruohonjuuritason huomioimiseen, oikeudenmukaisuuteen, vastuullisuuteen ja solidaarisuuteen. Curticepean, Jutila, Kynsilehto, Pehkonen ja Puumala (ma., 71) tunnistavat keskuudestaan yleviä piirteitä, kuten idealismi, toiveikkuus ja usko. Samalla he myöntävät rauhantutkijuutensa saattavan näyttytyä ulkopuolisille päämäärättömänä vaelteluna tai harhailuna. Portinvartijoiden mielipiteistä he eivät ole suuresti huolissaan (ma., 62–63, 68, 73): he katsovat, että rauhatutkijoita määrittäviä eettisiä tavoitteita ja metodologisia valintoja ei voi arvioida valmiiksi lukkoon lyödyn tutkimusagendan tai perimmäisen totuuden etsimisen kautta. He pitivät itseään yhä ”galtungilaisina rauhantyöläisinä” (ma., 71) – ottamatta kantaakseen sankarin raskasta viittaa, etsimättä Isoa Pahaa Vastustajaa tai kaipaamatta vakaalla kädellä piirrettyä reittiä parempaan maailmaan.

Koominen rauhantutkimus

Edellä lyhyesti esitelty rauhantutkimuksen kriittinen ja poststrukturealistinen kommentaari on pitkälti koottavissa yhteen ja jatkettavissa toiminnaksi shakespearelaisen komedian juonikaavan puitteissa. Väitän ensinnäkin, että nykypäivän rauhantutkijat liikkeessä olivene identiteetteineen ja monenlaisine tavoitteineen löytävät luontevampia reittejä komedian kuin sankaritarinan viitoittamilta poluilta ja että komedia periaatteessa tuottaa romanttista sankaritarinaa parempia – luovampia, joustavampia, käytännönläheisiä, vähemmän mustavalkoisia – ratkaisuja väkivallan ongelmaan. Väitän myös, että rauhantutkimus edelleen tar-

5 Sotaa tai väkivaltaa arvostavia kuvauksia löytyy toki myös/ensisijaisesti moderneista ja positivistisista hyvän ja pahan erottelevista sankaritarinoista ja tragedioista – romanttisen militarismin pitkästä historiasta ks. Pinker (2012, esim. 291). Postmodernit kuvaukset eroavat näistä ambivalentin ”sekä että” -asenteensa kautta: sama sota voi aikaansaada erilaisia vaikutuksia, eri ihmisillä on erilaisia kokemuksia, tulkinnat voivat muuttua ajassa jne.

vitsee selittävää ja ohjaavaa tarinaa; juonellisten tarinoitten aika ei ole ohi, vaikka ne usein monimuotoisia ja päällekkäisiä ovatkin. Siinä, missä äärimmilleen viety kritiikki – kaikkein ironisin tai satiirisin dekonstruktio – riisuu toiminnan kaikesta merkityksestä, komedia antaa löyhän suunnan, mielekkäitä rooleja ja uskon onnelliseen loppuun. Tragediaa pidän soveltumattomana rauhantutkimuksen tarinaksi joukkotuhoaseiden aikakaudella tarinan väistämättä sisältämän tuhoisan yhteenoton takia.

Kesäyön unelman ja *Loppiaisaaton* kaltaisten kertomusten heuristinen anti rauhantutkimukselle koskee niin henkilöhahmoja, juonenkäänteitä kuin loppuratkaisua. Onnellinen loppu on shakespearelaisessa komediassa ehdottomasti odotettavissa, mutta eteneminen sitä kohti on kiemurtelevaa ja kompuroivaa. Tarinan päättävä voiton juhla on lämminhenkinen: siinä ei ensisijaisesti ilkuta tai ylpeillä, vaan keskitytään onnen jakamiseen. Kaiken sähläyksen ja vastoinkäymisten keskellä koomiset sankarit säilyttävät optimistisen, luottavaisen asenteensa: he määrittelevät sinnikkäästi erilaisia välitavoitteita ja uskovat (joskus naivin oloisesti) toiminnallaan olevan merkitystä. He ovat kaukana kaikkivoipuudesta, mutta sitäkin mielikuvituksellisempia. Heidän kohtaamansa esteet, haasteet ja vastustajat ovat merkittäviä, mutta usein moniselitteisiä ja muuttuvia.

Rauhantutkimuksen kannalta on keskeistä uskoa rauhan toteutumisen mahdollisuuteen. Onnellisen lopun eteen ponnistelu näyttäytyy paitsi turhana, myös typeränä, jos tavoite on lähtökohtaisesti tavoittamattomissa tai vaatii rauhantutkijalta yli-inhimillisiä kykyjä. Galtungin positiivinen rauha voi tässä mielessä olla liian laaja ja täydellinen; toisaalta pitäytyminen vanhastaan tutussa ja aiemmin saavutetussa asettaa tavoitteet liian matalalle ja johtaa helposti myös vanhoihin, tuttuihin keinoihin tarttumiseen. Koominen rauha voisi kenties tarkoittaa hiukan eri asioita eri tutkijoille. Koominen projekti myös sallisi avoimen keskustelun näkemyseroista. Tärkeämpää kuin yleispätevä ja varmasti kaikkien hyväksymä määritelmä lopullisesta tavoitteesta olisi yhteiseksi koettu pyrkimys kohti vähemmän väkivaltaista, oikeudenmukaisempaa maailmaa.

Koomiselle rauhantutkimukselle olennaista ei ole vastustajien murskaaminen; myös sitkeä suostuttelu ja mahdollisesti jopa hyväntahtoinen huijaaminen kelpaavat strategioiksi rauhan esteitä ylitettäessä. Tärkeintä ei ole saavutuksen näyttävyys – koski se sitten (onnistuneita) rauhanneuvotteluja tai (menestyksestä) tieteellistä kilvoittelua kaikkein arvostetuimmilla (positivistisen) tieteen areenoilla – eikä vastapuolen nöyryyttämisestä tässä tarinassa jaeta lisäpisteitä. Koominen rauhantutkija kertoo projektistaan mielenkiintoisena löytöretkenä tai temppuratatehtävänä pikemminkin kuin jalona pelastusmissiona tai kohtalokkaana kilpailuna. Tarinan edetessä hän oppii virheittensä kautta ja kehittelee kavereidensa kanssa uusia, jännittäviä suunnitelmia. Välillä toiminta vaikuttaa hortoilulta tutkimusaiheiden, -teorioiden ja -menetelmien labyrintissa, mutta ainakaan tarina ei uraudu. Riittää hyvin, että edes osa koomisten rauhantutkijoiden hulluista ideoista toimii. Juuri rauhantutkimuksen tavoitteiden tärkeys puhuu joustavan ja kokeilevan koomisen asenteen puolesta; kyseessä on liian vakava asia romanttisen sankaritarinan tai tragedian hoidettavaksi.

Koominen vastustaja ei välttämättä ole läpeensä paha, eikä koominen rauhantutkija täydellinen. Vitivalkoisen sankarin ja sysimustan hirviön sijaan näyttämöllä kulkee hahmoja

harmaan eri sävyissä, tai kenties kirjavassa väriiloistossa. Ikävimmissäkin ilmiöissä saattaa olla positiivinen puoli, niin vaikeaa kuin rauhantutkijan voi olla sitä erityisesti sodan kohdalla myöntää. Suoraa väkivaltaa voi ja tulee vastustaa ilman, että ehdottomasti kieltää sen kaikki mahdollisesti positiiviset seuraukset, kuten yksilöiden voimaannuttamisen, lisääntyneen hoivaamisen tai ryhmähengen syntymisen. Rauhantutkijalla on lupa hetkellisesti perääntyä ja ottaa lisäaikaa; välittömän diagnoosin, prognoosin ja terapian sijaan hän saattaa tarjota yhteistä työpajaa, jossa myös sankareiden ja uhrien tavoitteita neuvotellaan uusiksi (erilaisista työpajoista ks. esim. Värynen 2001). Jos rauhantutkija vielä kykenee myöntämään virheensä ja nauramaan itselleen, hän on erinomainen koominen sankari. Koominen rauhantutkimus ei kulje eppisten ponnistelujen kautta lopulliseen voittoon, vaan sähläten kohti toivottavasti hiukan parempaa huomista.

Lopuksi

Klassiset juonikaavat ovat melko helposti löydettävissä tieteellisistä kertomuksista: niiden toimintaa voi tarkastella, ja niiden tarjoamia selityksiä on mahdollista vertaillen pohtia. Ne eivät kuitenkaan sanele spesifejä valintoja vaikkapa tutkimuskysymysten tai -menetelmien suhteen. Esimerkiksi satiirinen asenne saattaa sulkea pois tietynlaisen ongelmanratkaisulähestymistavan, mutta se ei kerro, minkä etabloituneen totuuden murskaamiseen tutkijan pitäisi ryhtyä tai millainen uusi ja yllättävä tutkimuskohde hänen tulisi seuraavaksi valita. Koomisen rauhantutkimuksen – niin kuin toki myös romanttisen rauhantutkimuksen – tuleva agenda on siis yksityiskohdiltaan väistämättä epäselvä. Koominen juonikaava voi kehystää ja merkityksellistää monenlaisia projekteja; se on asenne ja metatason valinta pikemmin kuin tarkka tutkimusohjelma.

Epävarmuus ja monet vaihtoehdot voivat aiheuttaa niin romanttisesti kuin koomisesti-kin orientoituneelle rauhantutkijalle ahdistusta ja päättämisen tuskaa. Väitän, että koominen asenne auttaa paremmin myös tämän tuskan kohtaamisessa ja käsittelyssä. Koomisen tutkijan ei tarvitse olla yliverinen visionääri tai työssään aina herkeämättömän johdonmukainen. Jo Mahatma Gandhi (ks. esim. 1960), jonka eetoksesta löytyy myös paljon romanttisia dikotomioita⁶, osoitti ihailtavan koomista asennetta suhteessa rauhantyöhönsä. Hän ei missään nimessä vähätellyt väkivallattomuuden tärkeyttä tai pitänyt sen levittämistä helppona projektina. Päinvastoin, suurta rohkeutta ja sitkeyttä vaativa väkivallattomuus oli Gandhille kaiken avain. Koomisessa hengessä itseään ”masentumattomaksi optimistiksi” kutsunut Gandhi kuitenkin uskoi, että päästyään vauhtiin, juurruttuaan yksilötasolla, väkivallattomuus leviää koko maailmaan (mt., 128). Gandhi totesikin leikillisesti kulkeneensa totuudesta totuuteen, säästäen näin muistiaan tarpeettomalta rasitukselta (mt., 220). Vaikka Gandhi piti ”typerää johdonmukaisuutta” ”pienien ajattelijoiden peikkona” (mt., 228) hän vannoi toistuvasti totuuden etsimisen nimeen, eikä epäillyt työnsä merkitystä.

Väkivallan piinaama maailma tarvitsee koomisia rauhantutkijoita: onnelliseen loppuun uskovia, kekseliäitä, joustavia, erehtyväisiä sankareita. Heidän projektinsa ei ehkä näyttäydä ylevän selkeänä, mutta se puuttuu kuitenkin tarmokkaasti tunnistamiinsa epäkohtiin ja pyrkii

6 Esimerkiksi rauhanomaiset naiset – väkivaltaiset miehet, ks. Värynen (2007, 123).

edistämään oikeudenmukaisempia, vähemmän väkivaltaisia käytäntöjä. Kaoottisessa ja epätäydellisessä maailmassa riittää parannettavaa kaikille halukkaille. Epätäydellinen koominen rauhantutkimus on lähtökohtaisesti valmis vaikeaan haasteeseen.

Lähteet

- Alker, Hayward (1996): *Rediscoveries and Reformulations: Humanistic Methodologies for International Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bakhtin, Mikhail (1968): *Rabelais and His World*. Cambridge & Lontoo: The MIT Press.
- Baylis, John, Steve Smith & Patricia Owens (toim.) (2014): *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. 6. painos. Oxford: Oxford University Press.
- Booth, Ken & Nicholas J. Wheeler (2008): *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Boulding, Kenneth E. (1981): *Stable Peace*. Austin: University of Texas Press.
- Brown, Chris (2007): "Tragedy, 'Tragic Choices' and Contemporary International Political Theory". *International Relations*, 21(1), 5–13.
- Burke, Kenneth (1966): *Language as Symbolic Action: Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Burke, Kenneth (1969a/1945): *A Grammar of Motives*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Burke, Kenneth (1969b/1950): *A Rhetoric of Motives*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Curticaean, Alina, Matti Jutila, Anitta Kynsilehto, Samu Pehkonen & Eeva Puumala (2007): "Matkalla rauhantutkimuksessa: Pakettimatkaa vai reppureissaamista?". *Kosmopolis*, 37(4), 62–74.
- Elshtain, Jean Bethke (1987): *Women and War*. New York: Basic Books.
- Frost, Mervyn (2003): "Tragedy, Ethics and International Relations". *International Relations*, 17(4), 477–495.
- Frye, Northrop (1973/1957): *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton: Princeton University Press.
- Galtung, Johan (1969): *Rauhantutkimus*. Tapiola: Weilin & Göös.
- Galtung, Johan (1975): *Peace: Research, Education, Action*. Essays in Peace Research, Volume I. Kööpenhamina: Christian Ejlers.
- Galtung, Johan (1977): *Methodology and Ideology*. Essays in Methodology, Volume I. Kööpenhamina: Christian Ejlers.
- Galtung, Johan (1980): *Peace Problems: Some Case Studies*. Essays in Peace Research, Volume V. Kööpenhamina: Christian Ejlers.
- Galtung, Johan (1988): *Transarmament and the Cold War: Peace Research and the Peace Movement*. Essays in Peace Research, Volume VI. Kööpenhamina: Christian Ejlers.
- Galtung, Johan (1996): *Peace By Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Lontoo, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE.
- Gandhi, Mahatma (1960): *All Men Are Brothers*. Koonnut ja toimittanut Krishna Kripalani. Ahmedabad: Navajivan Publishing House.
- Jutila, Matti, Samu Pehkonen & Tarja Väyrynen (2008): "Resuscitating a Discipline: An Agenda for Critical Peace Research". *Millennium: Journal of International Studies*, 36(3), 623–640.
- Kirshner, Jonathan (2010): "The Tragedy of Offensive Realism: Classical Realism and the Rise of China". *European Journal of International Relations*, 18(1), 53–75.

- Kuusisto, Riikka (2009a): "Roads and Riddles? Western Major Power Metaphors of Nonviolent Conflict Resolution". *Alternatives: Global, Local, Political*, 34(3), 275–297.
- Kuusisto, Riikka (2009b): "Comic Plots as Conflict Resolution Strategy". *European Journal of International Relations*, 15(4), 601–626.
- Lebow, Richard N. (2005): "Tragedy, Politics and Political Science". *International Relations*, 19(3), 329–336.
- Mayall, James (2003): "Tragedy, Progress and the International Order: A Response to Frost". *International Relations*, 17(4), 497–503.
- Milliken, Jennifer & David Sylvan (1996): "Soft Bodies, Hard Targets, and Chic Theories". *Millennium: Journal of International Studies*, 25(2), 321–359.
- Patomäki, Heikki (1998): "Kriittisten teorioiden haaste: rauhantutkimus kohti uutta vuosisataa". *Kosmopolis*, 28(1), 7–25.
- Payne, Robert A. (2013): Reading the Global War on Terror as Comedy. Esitelmä ISSS/ISAC-konferenssissa Washingtonissa 4.–6.10., julkaisematon.
- Payne, Robert A. (2014): Using Zombie Comedies to Teach Critical IR Theory. Esitelmä ISA-konferenssissa Torontossa 26.–29.3., julkaisematon.
- Penttinen, Elina (2013): *Joy and International Relations: A New Methodology*. Abingdon: Routledge.
- Pinker, Steven (2012): *The Better Angels of Our Nature: A History of Violence and Humanity*. Lontoo: Penguin Books.
- Rengger, Nicolas (2005): "Tragedy or Scepticism? Defending the Anti-Pelagian Mind in World Politics". *International Relations*, 19(3), 321–328.
- Ringmar, Erik (2006): "Inter-Textual Relations: The Quarrel over the Iraq War as a Conflict between Narrative Types". *Cooperation and Conflict*, 41(4), 403–421.
- Roe, Paul (2000): "Former Yugoslavia: The Security Dilemma That Never Was?". *European Journal of International Relations*, 6(3), 373–393.
- Rogers, Paul & Oliver Ramsbotham (1999): "Then and Now: Peace Research – Past and Future". *Political Studies*, 47(4), 740–754.
- Shilliam, Robbie (2007): "Morgenthau in Context: German Backwardness, German Intellectuals and the Rise and Fall of a Liberal Project". *European Journal of International Relations*, 13(3), 299–327.
- Suganami, Hidemi (2008): "Narrative Explanation and International Relations: Back to Basics". *Millennium: Journal of International Studies*, 37(2), 327–356.
- Sylvester, Christine (1995): "Riding the Hyphens of Feminism, Peace, and Place in Four-(or More) Part Cacophony". *Women's Studies Quarterly*, 23(3), 136–146.
- Väyrynen, Tarja (2001): *Culture and International Conflict Resolution: A Critical Analysis of the Work of John Burton*. Manchester & New York: Manchester University Press.
- Väyrynen, Tarja (2004): "Gender and UN Peace Operations: The Confines of Modernity". *International Peacekeeping*, 11(1), 125–142.
- Väyrynen, Tarja (2007): "Rauha". Teoksessa: J. Kantola & J. Valenius (toim.) *Toinen maailmanpolitiikka: 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten subteiden tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 119–144.
- White, Hayden (1987): *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore & Lontoo: The John Hopkins University Press.